

Nélkülözhetetlen

A szabadságvesztés végrehajtásának jelentősége a bűnözés elleni küzdelemben

A szabadságvesztés nemcsak a büntetési, de a büntetés-végrehajtási rendszerben, a hazai és a külföldi büntetés-végrehajtási tudományos kutatásokban és érdeklődésben is központi szerepet tölt be. A bűnözés összetételét és az ítélkezési gyakorlatot tanulmányozva megállapítható, hogy továbbra sem kivételes büntetési nemként szerepel majd, hanem fontos helyet foglal el büntetési rendszerünkben, sikere pedig függ a szabadságvesztés végrehajtására rendelt intézetek szerkezetétől, igazgatásától, működésétől is.

Többeket foglalkoztat a kérdés, vajon a börtönbüntetés jelenlegi formája megadja-e a társadalomnak azt a védelmet és biztonságot, amelyet keres. Ezzel kapcsolatban a kutatóknak még nem sikerült egyértelmű tapasztalatra bukkaniuk.

A bűnözésre adott válasznak tiszteletben kell tartania a büntetőjog társadalmi funkcióját, ragaszkodnia kell a büntetőjog hagyományos értékeihez és a jogállamiság megkívánta feltételekhez: vagyis az elkövetett bűncselekmény súlyához igazodó büntetés keretei között szabad csak a speciális prevenció szempontjait érvényesíteni. Ugyanakkor figyelembe kell vennie a sértettek szükségleteit, a lakossági elvárásokat is.

A jogirodalomban és más társadalomtudományokban is világszerte azért foglalkoznak legtöbbször a szabadságvesztés-büntetéssel, és azért a legnagyobb az érdeklődés iránta, mert évszázadok óta a leggyakrabban és igen széles körben alkalmazott büntetési formáról van szó. A

történelem változásaival egy időben alapvetően megváltozott a tartalma, célja és a végrehajtás körülményei, de központi szerepe a legtöbb országban napjainkban is megmaradt. Célja mindig függött a történelmi kortól, a bűnözés alakulásától, az adott társadalomtól.

A szabadságvesztés végrehajtásának célja lényegében a büntetés céljának realizálása oly módon, hogy a törvényben meghatározott joghátrány érvényesítése során kell a társadalomba való beilleszkedést és az újabb bűncselekmény elkövetésétől való tartózkodást segíteni.

Összetevők

A szabadságvesztés nem oldja meg az érintett személyek konfliktusait, nem szünteti meg a hiányhelyzetet, és nem számolja fel a szocializációs deficiteket sem, ha ezek fennállnak. Az általános megelőző hatását vizsgálva azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a bűnözés

Nincs egységes álláspont a kemény rezsím mértékére

nemcsak a jog eszközével csökkenthető, hanem elsődlegesen társadalmi jelenségként szorosan összefügg az állam gazdasági, politikai helyzetével is. Csak a társadalom viszonyaitól függ, hogy az átlagember mennyire lát hátrányt a szabadságelvonásban, annak ellenére, hogy a szabadság az élet mellett alapvető emberi jog.

Egyesek véleménye szerint a végrehajtás nem mondhat le a megtorlásról, csak akkor lehet eredményes, ha az elítélt „borzongva” gondol vissza a büntetés-végrehajtási intézetben töltött időre. Megjegyezhető, hogy ez jelenleg kisebbségi vélemény. Újabban vannak, akik különösen az első büntényesekkel szemben látnák célszerűnek a kemény rezsímet, a végrehajtás minden mozzanatának merev szabályozását, mások a többszörös visszaesőkkel szemben.

Nem tagadva a hátrányokat okozó retorzió szükségességét, a történelmi tapasztalatok azt mutatják, hogy a megtorlás

kényelmetlensége csak addig hat, amíg átélük. Számolni kell a veszéllyel is, hogy az elrettentés, a retorzió erőltetése átcsaphat embertelenségbe, kegyetlenségbe, ami pedig összeegyeztethetetlen a jogállamisággal, az emberiséssel. Sokan vitathatónak tartják azt a nézetet is, amely a végrehajtás számára külön célt jelöl meg és ezzel azt a látszatot kelti, mintha a szabadságvesztés végrehajtása során nem a büntetés céljának elérésére kellene törekedni.

A hátrányok mellett nem mellőzhető a reszocializációt szolgáló jogelvek és módszerek sem. Ebbe a körbe tartozik mindaz a nevelési-kezelési forma, módszer, amely a speciális prevenciót szolgálja. A hátrány és a nevelés együtthaladásától várható, hogy az elítélt úgy illeszkedik majd be a társadalomba, hogy szabadulása után igyekszik tartózkodni újabb bűncselekmények elkövetésétől.

A szabadságvesztés természetesen magától értetődően azáltal is csökkenti a bűnelkövetők számát és védi a társadalmat, hogy a bűnöző nem követhet el bűncselekményt, amíg fogva tartják, vagyis a bűnelkövetésre irányuló affinitását ily módon visszaszorították. A zárt rendszerű büntetés-végrehajtási intézetek hatása lényeges mutatójának tartják többen azoknak a bűncselekményeknek a számát, amelyeket a büntetés-végrehajtási intézet lakói elkövetnének, ha szabadon lennének azon idő alatt, míg a büntetésüket töltik. Tehát nem szabad úgy felfogni a szabadságvesztés végrehajtását, mint ami a társadalom számára csak fölösleges kiadást jelent mindenféle társadalmi hasznossággal nélkül.

Annak ellenére, hogy a büntetés-végrehajtás célja a büntetés céljának megvalósítása oly módon, hogy a társadalomba való beilleszkedést és az újabb bűncselekmény elkövetésétől való tartózkodást segítse; az elítélt társadalomba integrálását csak akkor tartjuk aggálytalannak, ha a szabadságvesztés végrehajtása kellő eredménnyel járt, vagyis megszüntette vagy legalább csökkentette az illető személyében rejlő és a társadalmat fenyegető veszélyt tápláló komponenseket.

Az elmúlt húsz évben a világon erőteljesen nőtt a börtönbüntetés alkalmazásának száma, aminek következménye lett néhány országban a börtönférőhelyek gyarapítása jelentős pénzeszközök börtönépítkezésre fordításával. Más országok anyagilag nem voltak képesek börtönférőhely létesítésére, a meglévőket helyezték el a kétszer, háromszor annyi rabot, akik nem egy országban kénytelenek voltak még az ágyaikat is megosztani egymás között. Az ilyen környezetben meglepő, hogy betegség üti fel a fejét és tombol az erőszak.

A börtönbüntetés a világon a 80-as évek második felétől éli ismét a reneszánszát. A neoklasszikus vagy konzervatív nézetek képviselői mellett újabban feltűnnek más irányzatok is. A büntetési cél és ezáltal a börtön feladatainak meghatározása, melynek kiindulópontja a célmeghatározás lehet; alá kell, hogy szálljon az ideák világából, vagyis a büntetéssel egyáltalán teljesíthető funkcióból kiindulva a lehetőségek maximumához igazodó és az emberiség követelményével javított, de optimális cél megjelölésére van szükség. A visszaeső bűnelkövetőkről újfent az bizonyosodott be, hogy többszörösen hátrányos helyzetűek, szocializációjuk hibás, egyharmaduk személyiségzavarban szenved, sokak intellektusa alacsony, többségük szakképzetlen, inkább az antiszociális szubkultúra értékrendjét fogadják el. Az intézeti szabályokhoz igyekeznek alkalmazkodni, de személyiségükben a vizsgálatok gyakran mutatnak ki torzulásokat. A visszaesőkkel, azok egyes csoportjaival szemben alkalmazható szabadságelvonások optimális tartama és a büntetés-végrehajtás hatékonysága, ennek keretében a generális és speciális prevenció minél teljesebb érvényesülése közötti összefüggések természetesen további és elmélyült kutatásokat indokolnak.

A visszaesési arányszámokból a körülmények tényleges ismerete nélkül rendkívül nehéz következtetni arra, hogy az újabb bűncselekmény elkövetésében milyen mértékben játszott közre a büntetés hatástalansága, illetve a szabadulás utáni körülmények. Tehát ezeket együtt kell vizsgálni. Általános – de konkrét példával is bizonyítható – tapasztalat, hogy minél többször ítélnék el egy embert szabadságvesztésre, minél több időt tölt el a börtönben, annál nagyobb mértékben alakul ki nála „börtönkonformitás”. Ennek

következtében ő főként az eltöltött idő függvényében egyenes arányossággal idomul az elvárásokhoz, a speciális börtönviszonyokhoz. Viselkedése, véleménynyilvánítása sablonos, formális; a feltett kérdésekre konformista választ ad. A szabadságvesztés céljával kapcsolatos nézetek, vélemények, egyes részletkérdésekkel foglalkozó kutatások eredményeinek összevetése után arra a következtetésre lehet jutni, hogy a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának célja – fejlődésére is visszatekintve – az általános büntetőjogi célon túlmenően összetett, bonyolult kapcsolatrendszerű, speciális célokat is magában foglal, amit kifejezésre juttat a Bv. kódex 19. §-a is. Az európai jogrendszerek – hangsúlyozva az egyén emberi, állampolgári jogait – természetesen tartják, hogy ésszerű keretek között, fontos társadalmi érdek védelmében szükségessé válhat a jogok korlátozása. Az új törvényekkel kapcsolatos büntető anyagi- és eljárásjogi viták során nem szabad hagyni, hogy a végrehajtással kapcsolatos kérdések háttérbe szoruljanak. A büntető szankcionálás feltételei és formái mellett fontos a végrehajtás is. A büntető felelősségre vonás hatálya alá kerülő személy a büntetés-végrehajtási szervekkel büntetés-végrehajtási jogviszonyba kerül; a büntetés végrehajtására, az anyagi- és eljárásjogi intézkedés foganatosítására hivatott szerv és a kötelezett közötti viszonyt a jog szabályozza, amely egyben csak a jog révén létezik. A jogállamiság céljaival párhuzamosan, anélkül, hogy a tartós társadalmi értékek védelmét feladnánk, az új viszonyokhoz kell alakítani a büntető felelősségre vonás egészét, benne a büntetés-végrehajtást is. A szabadságvesztést végrehajtó intézetek belső rendjéről megállapították, hogy az mielőbb az új követelményekhez igazítandó.

A büntetőjog érvényesítése a büntetés-végrehajtás feladata is, ez a közös célba illeszkedik, a társadalomnak bűncselekményektől való védelmét szolgálja. A büntető szankciókhoz az igazságosság mértéke és eszköze mellett szükség van egy közelebbi és egy távolabbi célra is, a büntetés-végrehajtási szakaszban már a tettről a tettesre esik nagyobb figyelem. A büntetést a tettesen hajtják végre, aki elkövette a bűncselekményt. A távolabbi célnak mindenképpen a reszocializációnak kell lennie, ami azonban a büntető szankció esetében hátrányokozással is jár. A cél tehát a bűncselekmény folytán megbomlott egyensúly helyreállítása, mely a büntető felelősségre vonás hatálya alatt álló személy részére cselekményéért hátránnyal járó következményt jelent, de egyben a társadalomba visszavezetésére, reszocializálásával vagy integrálásával a megbomlott egyensúly helyreállításának másik büntető végrehajtási követelménye is érvényesül.

Egységes egész

A bűnözés elleni küzdelem a maga komplexitásában igyekszik feltárni az okokat a kiküszöbölésük érdekében. Ennek során egyre inkább megfelelő figyelmet fordítanak a szankciók végrehajtásának az egész, a tágabb értelemben vett büntetőeljárásban, a büntető felelősségre vonás folyamatában betöltött szerepére, hogy minden büntetés hatékonysága nagymértékben függ a büntetés-végrehajtási szervek tevékenységének színvonalától is. Mit ér a nyomozás vagy a tárgyalás által esetleg kiváltott „morénói pszichodráma”, ha nem részesül további társadalmi szempontból pozitív ráhatásban az elért a büntetés végrehajtása alatt, ha nem kap segítséget a szabadulása után a társa-

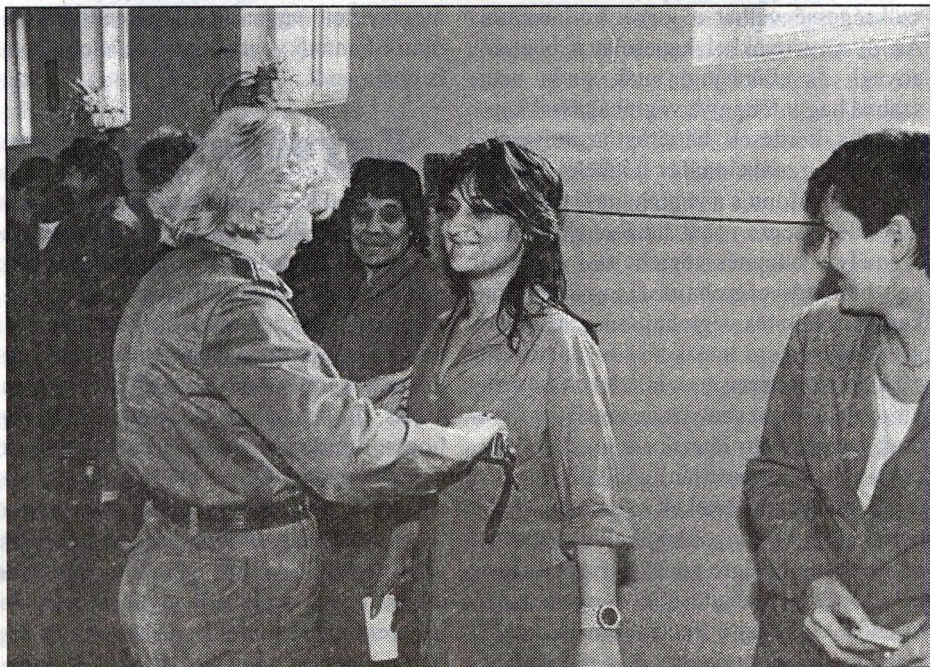
dalomba beilleszkedéshez. Egymáshoz szorosan kapcsolódó eljárási szakaszokról van szó, melyek közül bármelyik szerepének az elhanyagolása a többi hatásfokát rontja le. *„Hiába az anyagi jog tudományos művelése, a büntetésről vallott teóriák kidolgozása és hirdetése, a kiszabás elveinek kidolgozása, ha minden elképzelések megbuknak a diszfunkcionális végrehajtáson”* – fogalmazta meg már a múlt század első felében *Deák Ferenc* tiszti ügyészi tapasztalatait rögzítve a büntetés-végrehajtás jelentőségéről.

Nagyon időszerű és megalapozott tudományos törekvést tükröz, hogy a büntetőeljárás megindulásától az utógondozás megszűnéséig tartó folyamatot, mint egységes egészt vizsgáljuk, mint olyat, amely a társadalommal összeütközésbe kerülő személyt hivatott oda újra visszavezetni,

ott elismertetni, éppen a társadalom védelme érdekében.

A büntető igazságszolgáltatási rendszerek hatásossága és hatékonysága a rendszeren belüli kölcsönhatásoktól determinált, a büntető igazságszolgáltatásban közreműködő valamennyi szerv munkaterhét szélesebb körben az eljárást megelőző szakaszokban más szervek által meghozott döntések határozzák meg. Szükségszerűség, hogy a szervezés területén új megközelítési formákat is igénybe kell venni. Arra a tényre is figyelemmel kell lenni, hogy nehéz egy újítást bevezetni; egyik jogi környezetből a másikba átültetni egy jogintézményt.

A tudományfejlődés-elmélet tisztázta minden emberi tudás paradigmátikus előfeltételezettségét és kizárólag csak abból kiindulva valós értelmezhetőségét.

A rendszerváltozásnak a szankciórendszerben is tükröződnie kell

Már a múlt század végén Balogh Jenő nem győzte elégszer hangsúlyozni, hogy a börtönügy kérdése nem humanitárius, hanem igazságszolgáltatási és büntetőpolitikai kérdés. „A börtönök rendezetlen állapotában a közbiztonságra, magára a társadalomra és az államra óriási veszélyek leselkednek, mert a szabadságvesztés-büntetés, ha nem kellően hajtatik végre, alig más, mint gonosztevők iskolája” – írta 1888-ban megjelent művében. Igazat adott Livingstone-nak, hogy a szabadságvesztés-büntetés végrehajtására rendelt intézeteknek a szerkezetétől és igazgatásától függ az egész büntetőrendszer sikere. Megállapíthatjuk, hogy az ezredfordulóra Magyarországon a büntetés-végrehajtás, ezen belül különösen a szabadságvesztés végrehajtása humánusabb lett, a szankciók tartalmát képező jogkorlátozás, jogfosztás mértéke törvényben nyert megfogalmazást, a kötelezettségek helyett az ösztönzésnek jutott nagyobb szerep; a véleménynyilvánítás, az önálló döntési és választási lehetőségek köre növekedett, nemzetközi összehasonlításban is széleskörű biztosítékrendszer működik. A szabadságvesztés végrehajtásának helyzetéről és új törvényi szabályozása téziseiről az új évezred első éveire olyan törvényre van szükség, amely a jelenlegi sokszor módosított törvényerejű rendeletnél jobban szolgálja a büntetési, a nevelési vagy kezelési célokat, amely épít a magyar büntetés-végrehajtás még ma is hasznosítható hagyományaira, értékeire, ugyanakkor közelít, pontosabban hasonul a korszerű európai megoldásokhoz is. A büntetés-végrehajtás új szabályozását a törvényességi és gyakorlati igények mellett szükségessé teszi az új büntetőjogi és büntetőeljárás-jogi szabályozás is. Ennek során azonban meg kell szívlelnünk nagy jogtudósaink intelmeit. Így azt is, amelyik

99 évvel ezelőtt Balogh Jenő tollából így íródott: „...sokszor hangoztatott panasz, hogy kodifikátoraink nem veszik figyelembe a magyar viszonyok követelményeit, sokat recitálnak, sőt, gyakran egyszerűen fordítanak. Ez az állítás a maga általánosságában nem jogosult büntető törvénykönyvünkkel szemben; másrészt azonban tagadhatatlan, hogy büntető törvényhozásunk Szent Istvántól fogva napjainkig a külföldi jogrendszerekből számos intézményt ültetett át, sok jogtételt recipiált, és pedig egyeseket helyesen, a magyar jogfejlődésnek és törvénykezésnek, sőt, egész nemzetünk haladásának is javára; másokat kellő megfontolás és eltérő magyar viszonyoknak megfelelő figyelembe vétele nélkül. A megfontolás nélkül való recepciónak veszedelme pedig éppen a büntető törvényhozás terén a legnagyobb, mert a gyakorlati jogéletnek egyik ága sincsen olyan szoros összefüggésben a nép jellemével és a tényleges életviszonyokkal, mint a büntetőjog.”¹ Deák Ferencnek tulajdonítják azt a mondatot, hogy nem szabad egyik börtönrendszerre sem leadnunk a voksunkat, amíg ki nem kísérleteztük. Nem biztos, hogy Magyarországon jó az a rendszer, ami külföldön bevált. Az első lépés az lehet, hogy az eltérő jogintézmények mögött megtalálható-e az közös gondolat és értékrend, amit Európában emberi jogoknak nevezünk.

E helyütt is meg kell említenünk, hogy az elmélet művelői kitartóan szorgalmazzák a nem szabadságvesztéssel járó szankciók alkalmazását. Így azt, hogy a társadalmi rendszerváltásnak a szankciórendszerben is tükröződnie kell, amelynek során az alternatív gondolatoknak és az áldozati érdekeknek is helyet kell kapniuk, például a tettes...áldozat egyezség formájában.²

A jogállamiságból fakadó követelmények teljesítése Magyarországon a nemzetközi egyezményekhez történő csatlakozással szükségszerűen eredményezte az általánosan elfogadott nemzetközi büntető anyagi jogi, eljárási jogi és végrehajtási jogi alapelveknek, rendelkezéseknek a hazai jogszabályokban történő megjelenését, a jogalkalmazási gyakorlatban való tükröződését. A nemzeti és történelmi sajátosságok tapintatos figyelembevételével történik a jogharmonizáció. Ahogy a világon nem egységes a jogrendszer, ezen belül a büntetőjog, büntetőeljárási jog, ugyanúgy nem egységes a büntetés-végrehajtási jog és gyakorlat sem. Más kérdés, hogy a nemzetközi egyezményeket betartják, betartani és megtartani törek-szenek úgy a jogalkotásban, mint a végrehajtás gyakorlatában.

A nemzetközi egybevetésből levonható olyan következtetés is, hogy a magyar jogi kultúra alapvonásaiban nemcsak megegyezik a nemzetközi jogi kultúrával, hanem pozitív meglepetéseket is tartalmaz a nyugat-európai államok számára is. S ez igaz a büntető végrehajtásra, annak felügyeletére is.

Alkotó hozzáállás

A tudományos kutatás egyrészt sokkal bonyolultabb kutatási módszerek kifejlesztését igényli, másrészt az elméletnek sokkal differenciáltabbá kell válnia napjaink kérdéseinek megválaszolásában. Korkunkban az egyes elméletek kizárólagosságával szemben olyan egyesítő elmélet kidolgozására tennék javaslatot, amely tükrözi a büntetési célok sokoldalúságát, pluralizmusát. A büntetőjogi szankciók napjainkban már sokat humanizálódtak, eszközeikben bővültek, de lényegében ma is az embernek, mint társadalmi és fi-

zikai lénynek a szabadság, a becsület, a vagyoni és egyéb javai, az ezzel kapcsolatos jogai korlátozását, illetve megvonását jelentik, ami a végrehajtás folyamatában realizálódik, teljesedik ki. A büntetés-végrehajtási jognak a jövőben nagyobb figyelmet kell fordítania a jogok és kötele-ségek összefüggéseire, kölcsönhatásaira, az elítéltek jogállásának kérdésében még meglévő ellentmondások tisztázására.

Hatályos szabályozásunkat az Európa Tanács ajánlásaival általában véve összhangban levőnek tartják az Európa Tanács szakértői. A rendszerváltozás óta napjainkig történt jogi szabályozás és gyakorlat értékelésekor hangsúlyozni kell e szakterületről szólva, hogy a büntető felelősségre vonás a társadalomra legveszélyesebb normasértésekért történik, ezért a hatékonyság és a törvényesség kérdései ezen a területen jelentkeznek a legélesebben. A többi ember, az egész társadalom védelme érdekében a szabályszegőket, jogsértőket felelősségre kell vonni, de ugyanakkor velük szemben is törvényesen, a jogállamiság követelményeinek megfelelően kell végrehajtani a bíróság által kiszabott vagy alkalmazott büntetőjogi szankciókat.

Amint büntetés nélkül nincs büntető-jog, büntetés-végrehajtás nélkül nincs tényleges büntető felelősségre vonás, mert az maga a megvalósulás. Elhanyagolása az egész büntető igazságszolgáltatásban is hiábavalóvá teheti a helyes törekvéseket. Erre figyelemmel is jogi szakvizsga tárgya lett a büntetés-végrehajtási jog, az egyetemeken kötelező tantárgy, tudományos konferenciákon önálló szekcióvá vált az iránta megnyilvánuló növekvő érdeklődés folytán. A büntetés-végrehajtás jelenti egyébként a büntetőjogi szankció, a büntető-eljárásjogi kényszerintézkedés, valamint a törvényben meghatáro-

zott, hozzájuk kapcsolódó járulékos feladatok tartalmát képező ideiglenes és árnys jogfosztás gyakorlati megvalósulását. Nemzetközi kötelezettségvállalásainkból származó, még nem egyértelmű összhangot tükröző egy-két harmonizációs jogalkotási probléma megoldása, a büntető igazságszolgáltatási rendszer reformja, a magasabb és alacsonyabb rendű jogszabályok közötti diszharmonia megszüntetésének időszakában a gyakorlati igényekkel kapcsolatos feladatok lehetőség szerinti gyors megoldása a fejlődés mozgatóereje. Az európai modell – a nemzeti sajátosságok figyelembevételével – költségkímélő, de hatékony megoldásokkal adaptálható. Hazánkban egyidejű feladat a nemzetközi kötelezettségvállalásainkból eredő harmonizációs jogalkotási problémák megoldása és a büntető igazságszolgáltatási rendszer reformja. A jogharmonizáció követelményei nem törölhetik el azonban az ország belső kívánalmait. Az egyes országokban bármennyire azonosak is a jelenségek, amelyekre az igazságügy területéről választ kell adni, a gazdasági-társadalmi fejlettségükben kimutatható különbségek, a hagyományok eltérő volta; az európai integrációs igényük azért feltételezi az alkotó hozzáállást. A jogösszehasonlítás problémái folytán az egyes jogintézmények fejlődési tendenciáinak meghatározásánál számos ország összesített tapasztalatát lehet alapul venni. A pozitív törvények hasonlóságának vagy különbözőségének egybevetése alkalmi összekötő kapcsolat is lehet az eltérő jogrendszerek között még akkor is, ha elvi álláspontjaik alapvetően különböznek egymástól. Mint minden összehasonlításnál, így a büntetés-végrehajtás esetében is az elsődleges feladat azoknak a körülményeknek a figyelembevétele, amelyek övezik, determinálják fej-

lődését, alakulását befolyásolják, de amelyek kívül állnak rajta.

A bűnözés helyzete

A jogharmonizáció megvalósításának ütemét, tartalmát komoly mértékben befolyásolta és befolyásolja a bűnözés helyzete. Amennyit a bűnözés Európában 30 év alatt növekedett, ugyanannyit nőtt Magyarországon 6-7 év alatt. Mindez olyan hatással van a lakosságra, de a szakmai közvéleményre is, amely a büntetések szigorítása iránti igényt juttatta kifejezésre. Ez nemcsak az ítélelhozatalnál, hanem a végrehajtás folyamán történő szigorításra is vonatkozik.

Az országok többségében a bűnözés növekszik, mindenképp az utóbbi évtizedben, s ez nem sajátos magyarországi jelenség. Viszont magával hozza a közvélemény bizalmának csökkenését a büntető igazságszolgáltatásban. A hatóságok tudomására jutott bűncselekmények görbéje majdnem négy évtizedig felfelé tartott és mérsékletes, de kitartó emelkedést mutatott a legtöbb nyugat-európai országban is. Ott pedig, ahol a bűnözési hullám csillapodását láthatjuk, a felszín alatt nagyon kedvezőtlen átrendeződés zajlik le, háromszorosára nőtt az úgynevezett fejlett országok emberölési rátája.

Magyarországon lassuló ütemben, de még legalább egy évtizedig számítanak a bűncselekmények számának növekedésére. Az elmúlt évben ismertté vált bűncselekmények száma az eddigi legmagasabb: 600 621, melyből 332 363-nak az elkövetőjét sikerült felderíteni (53,5 százalék). Ebből 788 bűncselekmény esetében alapították meg a bünszervezet tagjaként történő elkövetést. A közrend elleni bűncselekmények közül a kábítószerrel való

visszaélést kell megemlíteni. Egy év alatt 943-ról 2068-ra emelkedett, jellege miatt újabban önmagában véve is figyelmet igénylő része a hazai bűnözésnek.

A súlyos megítélésű bűncselekmények változatlan számú előfordulása mellett sem lehet közömbösnek maradni az emelkedést okozó olyan bűncselekmények miatt sem, amelyek a közrend tényleges helyzetét lényegesen nem befolyásolták.

Az 1998-ban ismertté vált bűnelkövetők száma az előző évinél 7 százalékkal magasabb, 140 083 volt. Feltűnően nőtt, és elérte a 7000 főt a külföldi állampolgárságú elkövetők száma. Határozott ideig tartó szabadságvesztést 30 958 fő kapott 1998-ban, ebből 11 731 volt a végrehajtandó. Ez 37,89 százaléka a szankcióknak, csökkent az aránya ugyan a korábbi évek 43,40, 39 százalékához képest.

A bűnözés helyzetének romlása miatt folyamatosan emelkedik a fogvatartottak száma is. Különösen aggasztó ilyen szempontból a zömmel előzetesen letartóztatottakat fogva tartó megyei intézetek helyzete, ahol az átlagos telítettség a 150 százalékot is meghaladja, de olyan intézet is van, amely tartósan 300 százalék feletti fogvatartotti létszámmal működik. Mindez nehezíti a jogszabályok betartását, az intézetekben a fegyelem és a rend fenntartását, a fogvatartottak körében feszültségeket kelt, rendkívüli eseményekhez – bűncselekmény elkövetéséhez, szökéshez, súlyos fegyelemsértéshez – vezet. Az utóbbi évek adataiból látható, hogy a nyugat-európai államokban is nőtt a százezer lakosra eső fogvatartottak száma – Dániát, Hollandiát, Norvégiát, Svédországot és Észak-Írországot kivéve –, ugyanúgy, mint hazánkban. Nyugat-Európában jelenleg Portugáliában nagyobb a fogvatartottak és a börtönhelyek aránya,

mint hazánkban. A kelet-európai országokban viszont egyértelműen nagyobb hazánkénál. A büntetés-végrehajtás helyzetét az adott pillanatban jól tükrözi a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása. 1999. január 1-jén a magyar büntetés-végrehajtási intézetekben szabadságvesztés-büntetésüket töltő személyek valamennyien köztörvényes bűncselekmény elkövetői voltak. Közülük fegyházban 3289 (33,61 százalék) börtönben 6067 (62 százalék), fogházban 430 (4,39 százalék) töltötte szabadságvesztés-büntetését, ez összesen 9786 fő.

A börtönfokozatban levők közül fiatalok közül 192 volt, nő 4, a fogházfokozatban levők közül fiatalok közül 108, nő pedig szintén 4 fő volt. Az egyes fokozatok között a nemek megoszlása a következő volt: fegyházfokozatban 3134 férfi, 155 nő, börtönfokozatban 5755 férfi és 312 nő, fogházfokozatban 389 férfi és 41 nő töltötte szabadságvesztés-büntetését. Nem számítotam ide a pénzbüntetés és közérdekű munka átváltoztatása folytán fogházban levő 372 férfit és 13 nőt.

Az összes szabadságvesztés-büntetését töltő 94,81 százaléka (9278 fő) férfi, 5,19 százaléka (508) nő volt 1999. január 1-én.

Megjegyzem, e sorok írása alkalmával már közel 11 ezer elítélt tölti szabadságvesztés-büntetését, közülük mintegy 600 nő, 1999. március 1-től a szigorúbb törvényi rendelkezések kapcsán vélhetően – bár pontosan még meg nem határozható arányban – emelkedni fog a bv. intézetekben fogva tartottak száma. Ez következik részint a feltételes szabadságból történő kizárást szigorító rendelkezésekből, részint a Btk. általános részének olyan egyöntetű szigorításából, amelynek eredményeként nő majd a kiszabott szabadságvesztések tartama, ezzel párhuzamosan az elítéltek fogva tartásának ideje is.

1998-ban az enyhébb végrehajtási szabályok alatt levők közül a bv. intézetekből eltávozott 19 873 fő (nem jött visz-sza 153 fő), engedélyezett büntetés-félbeszakításra ment 890 fő, hivatalból 111 főnek szakították félbe a büntetését (büntetés-félbeszakításról 155 fő nem jött visz-sza). Rövid tartamú eltávozásban 2438 fő 4412 esetben részesült (közülük 178 nem tért vissza), kimaradásban 619 fő 1165 esetben részesült (közülük 48 fő nem tért vissza). Súlyos beteg hozzátartozó látogatására, temetésen való részvételre jogosító engedélyben (megjegyzem, mindegyik esetben felügyelet nélkül történt az intézet elhagyása) 254 fő részesült (közülük 23 nem tért vissza). Tehát összesen 1998-ban 26 451 esetben 5432 fő távozott el a büntetés-végrehajtási intézetekből, közülük 557 fő nem tért vissza. Az év folyamán 4451 elítélt feltételes szabadságra bocsátását engedélyezte a bv. bíró, 957 főnek (17,68 százalék) nem. Mindezek az adatok azt mutatják, hogy *Magyarországon a sza-*

hadságvesztés-büntetés végrehajtási rendszere meglehetősen nyitott. Látnunk kell azonban, hogy ez a fajta nyitottság nem nyerte el a társadalmi támogatottságot.

Módosított jogszabályok

A büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvény, valamint a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosítását tartalmazó 1998. évi LXXXVIII. törvény több olyan rendelkezést is tartalmaz, amely közvetlenül érinti a büntetés-végrehajtási tevékenységet.

Hangsúlyozni szükséges, hogy a törvényi módosítások több kérdésben nem adnak egyértelmű eligazítást, amely vélhetően a büntetés-végrehajtás területén is jogértelmezési nehézségeket fog jelenteni. Ezen jogértelmezési kérdések egy része korrekt módon a jogalkalmazás oldaláról nem oldható meg, hanem további jogalkotási rendezés szükséges.

A Btk. 47. §-ának (4) bekezdése lényegesen kiterjeszti a határozott tartamú szabadságvesztésből engedélyezhető feltételes szabadság kizárásának eseteit. Külön kiemelését igényel, hogy a bv. felügyeleti ügyészi fellebbezések jelenleg és a jövőben is meghatározó jelentőséggel bírnak, tekintettel arra, hogy a jogerős bv. bírói határozattal szemben a hatályos jogi szabályozás értelmében nincs helye további jogorvoslatnak, tehát a jogerőssé váló, s netán törvénysértő bv. bírói határozat semmilyen további perorvoslattal egyelőre nem támadható. Ezért célszerű addig a bv. felügyeleti ügyész tudomására hozni ezeket – ha saját maga nem figyelt fel rájuk – amíg a fellebbezési határidő le nem járt.

A Btk. 47/A §-a az életfogytig tartó szabadságvesztésből engedélyezhető feltételes szabadságból való kizárás új lehetőségét teremti meg. Ennek kapcsán utalni kell arra, hogy továbbra is megmarad a Btk. 47/C § (2) bekezdésében szereplő azon kizárási ok, amely szerint ha valakit kétszer ítélnék életfogytig tartó szabadságvesztésre, úgy a törvény erejénél fogva kizárt a feltételes szabadságra bocsátása. Felmerült, hogy a 47/A § (1) bekezdésében meghatározott és a bíró kezébe helyezett kizárási lehetőség nem jelenti-e pusztán csak azt, hogy a bíró egy deklaratív határozatot hoz, amelyben megállapítja a törvényi kizárási ok fennállását. Figyelemmel arra, hogy e körben a törvény egyértelmű rendelkezést tartalmaz – továbbá a törvényhez fűzött miniszteri indoklásból is következően – nyilvánvaló, hogy a bíróság e körben saját mérlegelése alapján dönthet a feltételes szabadság kizárásának kérdésében. A novella 85. §-a a Bv. tvr. 8. §-át egy új (3) bekezdéssel egészítette ki. A Bv. tvr. 8. §-a a feltételes szabadságra bocsátással kapcsolatos bv.

bírói eljárást szabályozza. A (3) bekezdés arról rendelkezik, hogy amennyiben az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéletet a bíróság nem tartja érdemesnek a feltételes szabadságra bocsátásra, úgy azt két éven belül ismét meg kell vizsgálnia, ezt követően pedig évenként.

Az 1999. március 1. előtt elkövetett bűncselekmény miatti elítélés esetén az elítélt az elkövetéskor hatályban volt jogszabály szerint bocsátható feltételes szabadságra. Az esetleges különleges eljárás kezdeményezésére ez irányadó. Ha 1999. március 1. előtt megnyílt az összbüntetésbe foglalás lehetősége, ez a kvázi halmazaton kívüli esetekben is fennáll. Változatlanul a végrehajtandó szabadságvesztés foglalható összbüntetésbe abban az esetben, ha azokat az összbüntetésbe foglaláskor még nem hajtották végre, illetve a végrehajtás folyamatos.

A szabadságvesztéseket a jogszabályban meghatározott sorrend szerint kell foganatba venni. A március elsejét követően foganatba vett szabadságvesztéssel kapcsolatban minden olyan esetben meg kell állapítani a feltételes szabadságra bocsátás esedékességének napját, amikor a bíróság azt az ítéletben nem zárta ki, és annak megfelelően előterjesztést kell tenni a bv. bírónak. Az előterjesztésben fel kell tüntetni a még végrehajtásra váró szabadságvesztések adatait. Ha a szabadságvesztések összbüntetésbe foglalásának nincs helye, vagy arra nem került sor, szabadításkor a valamennyi mellékbüntetésről kiállított nyilvántartólapot ki kell tölteni, és meg kell küldeni az illetékes rendőrkapitányságnak. A határozott tartamú kiutasítás esetén a beszámítandó időket az általános szabályok szerint kell közölni. Tekintettel arra, hogy 1999. március 1-től az összbüntetés kizárólag a kvázi halmazati összbüntetésre szűkölt, ez a feltételes

szabadságra bocsátás tekintetében több jogértelmezési kérdést is felvet. Ezek – a teljesség igénye nélkül – a következőkben összegezhetők.

1. Abban az esetben, ha két olyan szabadságvesztés-büntetést kell végrehajtani, amelyek egymással nem kvázi halmazati viszonyban állnak, és mindkettőnél kizárt a feltételes szabadság, a feladat komoly gyakorlati problémát nem jelenthet, az általános szabályok alapján kell eljárni.

2. Amennyiben két végrehajtásra váró szabadságvesztés-büntetésről egy időben érkezik értesítés foganatba vételük végett a bv. intézethez, és ezek közül kizárólag az egyikből bocsátható az elítélt feltételes szabadságra – amint ez a Legfelsőbb Bíróság állásfoglalásából, illetve ajánlásából is kitűnik –, azt a szabadságvesztés-büntetést kell először foganatba venni, amelyből az elítélt feltételes szabadságra nem bocsátható. Miután az elítélt ezt a büntetést kitöltötte, foganatosítják a következőt, és az általános szabályok alapján az intézet ebből tesz előterjesztést a feltételes szabadságra engedésre. Megjegyzendő azonban, hogy az esetek igen kis százalékában fordul csak elő, amikor egyidejűleg érkezik két szabadságvesztés-büntetés végrehajtásáról értesítés a bv. intézethez.

3. A gondok igazán akkor kezdődnek, amikor két olyan szabadságvesztés-büntetést kell végrehajtani, amelyről az értesítés nem egyszerre érkezik végrehajtás végett az intézethez, és csak az egyikből jogosult az elítélt feltételes szabadságra. Ilyen esetben nincs lehetőség arra, hogy az intézet a korábban elkezdett szabadságvesztés-büntetést mintegy annullálja, és az eredeti állapot visszaállításával kezdje el a második büntetés foganatba vételét. Arra sincs mód, hogy az első büntetésből korábban kitöltött időtartamot te-

kintsék olyannak, mintha azt abból a szabadságvesztés-büntetéséből töltötte volna le az elítélt, amelyből egyébként feltételes szabadságra nem bocsátható. A hatályos jogszabályi rendelkezések értelmében egyedül az alábbi megoldás látszik követhetőnek.

Abban az esetben, ha az intézet azt a büntetést vette először foganatba, amelyből az illető feltételes szabadságra bocsátható, az általános szabályok alapján az intézet az esedékességet megelőző két hónappal előterjesztést tesz a feltételes szabadságra bocsátás tárgyában a bv. bíróhoz. Ebben az előterjesztésben azonban utal arra, hogy az illetőnek még egy másik szabadságvesztés-büntetése is foganatba vételre vár. Vélhetően a bíróság úgy fog mérlegelni, hogy a büntetés célja nem valósulna meg a feltételes szabadság engedélyezése esetén. Ha a bv. bíró mégis engedélyezi a feltételes szabadságot, a bv. felügyeleti ügyésznek meg kell fellebbeznie az ilyen tartamú határozatot. Ha az ügyészi fellebbezés nem vezet eredményre, a feltételes szabadság akkor sem válik végrehajthatóvá, mert a bv. intézet a 6/1996. (VII. 12.) IM-rendelet 198. §-ának (2) bekezdése alapján megállapítja, hogy az elítélt nem bocsátható szabadon, és ezzel egyidejűleg ezt jelzi a büntetés-végrehajtási bírónak. E jogszabályi rendelkezés ugyanis kimondja, hogy az elítélt nem bocsátható szabadon, ha a feltételes szabadságra bocsátást engedélyező bírósági határozat kelte és a szabadon bocsátás határideje közötti időben előzetes letartóztatásba helyezték, vagy szabadságvesztés végrehajtását rendelik el.

4. Hasonló problémát jelent, ha az intézet két olyan szabadságvesztés-büntetésről szóló értesítést kap, amely mindkét egyike közül az elítélt feltételes szabadságra bocsátható. Valójában egyetlen ilyen eset

képzeltet el, amikor az elítéltet korábban végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték, majd a próbaidő alatt elkövetett újabb bűncselekmény (gondatlan) miatt elrendelik a szabadságvesztés végrehajtását, azonban ez a bűncselekmény nem alapozza meg a feltételes szabadságból történő kizárást. A Legfelsőbb Bíróság e kérdésben úgy foglalt állást, hogy az jogalkalmazási úton megnyugtató módon nem rendezhető, a felmerülő jogértelmezési kérdések megoldása érdekében szükséges a büntetés-végrehajtási jogszabályok kiegészítése vagy módosítása. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága hasonló okból a büntetés-végrehajtási jogszabályok módosítását kezdeményezte az Igazságügyi Minisztériumnál.

Az összbüntetés hiányából fakadóan számos további gond, jogértelmezési, jog-

alkalmazási nehézség merülhet fel a végrehajtás egyéb területein is. Az enyhébb végrehajtási szabályok (evsz.) alkalmazásával összefüggésben ilyenek például két irányban is keletkezhetnek. Előfordulhat, hogy az elítélt fogház- vagy börtönfokozatban tölti a büntetését, amelyben a bíróság engedélyezte a végrehajtási szabályok enyhítését, ezt követően azonban olyan újabb szabadságvesztés-büntetés végrehajtására érkezik értesítés, amit nem lehet összbüntetésbe foglalni. Ilyen eset a korábbiakban is előfordult, ezért mondta ki a Bv. szabályzat 169. §-a (1) bekezdésének c) pontja, hogy a parancsnok az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazását felfüggesztheti, ha az elítélttel szemben újabb szabadságvesztés végrehajtására érkezik értesítés, ilyen esetben a megszüntetés iránt haladéktalanul előterjesztést tesz a bv. bírónak. Figyelemmel azonban

Az összes körülmény gondos mérlegelése alapján lehet dönteni

arra, hogy a korábbiakban az összbüntetési eljárás lényegében új helyzetet teremtett, ezt követően ismételtén megvizsgálható volt az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásának lehetősége. Az összbüntetési eljárás hiányában azonban több szabadságvesztés-büntetés vár végrehajtásra, ezért az intézetnek az összes körülmény gondos mérlegelését követően kell állást foglalnia abban a kérdésben, hogy az újabb szabadságvesztés-büntetésre tekintettel felfüggeszti-e az evsz.-t, illetve előterjesztést tesz-e a megszüntetés végett. Álláspontom szerint, amennyiben például valaki fogházfokozatból kapott evsz.-t, és újabb, fogházfokozatban végrehajtandó szabadságvesztésről érkezik értesítés, illetve amennyiben börtönfokozatból tölti az evsz.-t, és újabb fogházbüntetésről érkezik értesítés, ezekben az esetekben nem feltétlenül indokolt a felfüggesztés és a megszüntetés.

Azokban az esetekben azonban, amikor fogházfokozatban kapott valaki evsz.-t, majd egy börtön- vagy fegyházbüntetés végrehajtásáról érkezik értesítés, illetve börtönfokozatban kapott evsz.-t, ám újabb börtön- vagy fegyházfokozatban töltendő szabadságvesztésről érkezik értesítés, ezekben az esetekben feltétlenül indokolt a felfüggesztés és a megszüntetés kezdeményezése. Ilyenkor, ha a bv. író az intézet előterjesztését figyelmen kívül hagyja, és nem szünteti meg az evsz.-t, a bv. felügyeleti ügyésze az ilyen tartalmú határozatot fellebbezze meg. E körben ugyanis nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy azon elítéltnél, aki a büntetés-végrehajtás egyik legnagyobb kedvezményében, az evsz.-ben részesült, már nem lehet indokolt a különlegesen kivételes kedvezmény fenntartása, ha egy újabb, szigorúbb fokozatú vagy hosszabb tartamú szabadságvesztés végrehajtásáról érkezik értesítés.

Hasonló módon gyakorlati kérdés, hogy indokolt-e egy börtönfokozatú elítéltnak a végrehajtási fokozatát fogházfokozatra enyhíteni, amikor egy újabb, adott esetben fegyházfokozatú büntetés is végre kell majd hajtani rajta. Természetesen a hatályos jogszabályi rendelkezések ezt nem zárják ki, azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni ezt az új körülményt sem. A fokozat enyhítésére ilyen esetben megítélésem szerint csak különleges esetben kerülhet sor.

További kérdés, hogy amikor az evsz. alkalmazása szempontjából a törvény által előírt formális feltétel (3-6 hónap) megvalósult, azonban összbüntetésbe foglalás hiányában újabb szabadságvesztés vár foganatba vételre, indokolt lehet-e, és ha igen, milyen esetekben, az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása. Itt is – hasonlóan az előzőkben mondottakhoz – csak a konkrét esetben, az összes körülmény gondos mérlegelését követően lehet megnyugtató módon állást foglalni. Általánosságban azonban elmondható, hogy akkor, ha az újabb szabadságvesztés-büntetésből eleve kizárt az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásának lehetősége fegyházfokozat esetén, vagy adott esetben hosszú tartamú börtönbüntetésről van szó, nem lehet indokolt a végrehajtási szabályok enyhítése.

Kétségtelen, hogy az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazhatóságát a konkrét szabadságvesztés vonatkozásában kell megítélni, azonban e körben sem hagyható figyelmen kívül az újabb szabadságvesztés ténye: az a körülmény, hogy még egy hosszabb, szigorúbb fokozatú szabadságvesztés vár letöltésre. Mindezen kérdések alapján vetik fel a szabadságvesztés-büntetés végrehajtási rendszere differenciáltságának problematikáját. Lényegében a büntetés-végrehaj-

tási szabályoknak olyan újragondolása szükséges, amely a mainál lényegesen differenciáltabb formában fogalmazza újra a fokozatok közti különbséget, illetőleg a fokozatokon belüli további különbözőségeket. Erre vélhetően az új bv. törvény megszületését követően kerül sor. Addig is a hatályos jogi szabályozás által nyújtott keretek között, például a biztonsági csoportba történő besorolás, továbbá más csoportosítás révén kell megoldást találni a felmerülő problémákra.

A Btk. 61. § (4) bekezdése megteremti a *határozott ideig tartó kiutasítás* lehetőségét. Ezzel kapcsolatban kimondja a törvény, hogy nem számít be a kiutasítás tartamába az az idő, amely alatt az elítélt szabadságvesztést tölt. Felmerül, hogy irányadók-e a mellékbüntetés tartamának számítására vonatkozó egyéb rendelkezések is a határozott ideig tartó kiutasítás vonatkozásában. Annak ellenére, hogy a mellékbüntetések számítására vonatkozó Bv. tvr. 70. §-ának (1) és (2) bekezdését a törvényi változások nem érintették, a mellékbüntetések számítására vonatkozó általános rendelkezéseket a kiutasításra is alkalmazni kell. Ennek megfelelően a szabadságvesztés mellett nem számít be a kiutasítás tartamába az előzetes letartóztatás ideje sem. Beszámít azonban a jogerős és a szabadságvesztés foganatba vétele között, továbbá a büntetés-félbeszakításon töltött idő, valamint az eredményes feltételes szabadság tartama. A külföldi állampolgár, akit kiutasításra ítélték mellékbüntetésként, nincs kizárva a feltételes szabadságból, így azt a kialakult gyakorlatnak megfelelően az elítélt külföldön tölti. A külföldön töltött feltételes szabadság időtartama – amennyiben azt nem szüntetik meg (megjegyezhető, hogy ez nem élő jelenség) – be fog számítani a kiutasítás tartamába is.

A Be. 397. §-ának (3) bekezdése értelmében március elsejétől csak a bv. bíró jogosult intézkedni a büntetés, illetve a büntetés hátralevő részének foganatba vétele érdekében az ismeretlen helyen tartózkodó elítélttel szemben. Így elfogatóparancs kibocsátására is csak a bírót jogosítja fel a törvény, szemben a korábbi szabályozással, amely e körben az ügyészt is nevesítette. A Bv. tvr. 9. § (2) bekezdése alapján, amennyiben a feltételes szabadság megszüntetésére irányuló eljárásban az elítélt szökésétől vagy elrejtőzésétől kell tartani, a bv. felügyeleti ügyész az indítvány benyújtása végett maga is elrendelheti a szabadságvesztés hátralevő részének ideiglenes foganatba vételét. A Be. új szabálya nem érintette a bv. felügyeleti ügyész e jogosítványát, kizárólag az elfogatóparancs ügyész által történő kibocsátásának lehetősége szűnt meg.

A Be. 398. §-ának 398/E §-a tartalmazza a halasztásra, részletfizetésre vonatkozó új törvényi rendelkezéseket. Ezzel kapcsolatban jelentős előrelépésről számolhatunk be, amely több lépcsőn keresztül valósult meg. Az ügyészség már 1992-ben vizsgálta a szabadságvesztés foganatba vétele törvényességének helyzetét, megállapítva, hogy e téren – az állampolgári fegyelmezetlenség erősödése mellett – komoly hiányosságok, jogszabálysértések tapasztalhatók. Több esetben előfordult, hogy hosszú szabadságvesztésre ítélték a bíróság indokolatlanul enyhe gyakorlata folytán kaptak halasztást a szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére.

A Legfőbb Ügyészség a feltárt visszásságokra több ízben is felhívta a jogalkotók figyelmét, kezdeményezve a halasztásra vonatkozó miniszteri utasításban foglalt rendelkezések törvényi újraszabályozását, továbbá a halasztás tárgyában hozott hatá-

rozat ellen a fellebbezés biztosítását. Sajnálatos, hogy a jogszabályi változásra 1998 végéig kellett várni. Sajnálatos továbbá, hogy ehhez a változáshoz a hazai pénzvilágot érintő kiemelt gazdasági büntetőügyekben elmarasztalt személyek számára engedélyezett indokolatlan halasztásokra volt szükség, amelyek nemcsak a szakmai közvéleményt háborították fel. Közismert, hogy a különösen nagy vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelés, sikkasztás, csalás, magánokirat-hamisítás miatt elmarasztaltak hosszú tartamú szabadságvesztés-büntetésük megkezdésére kaptak különféle orvosi papírok alapján halasztást. Ilyen előzmények után került sor a 107/1979. (IK. 8.) IM-utasításnak a 15/1998. (X. 9.) IM-rendelettel történő módosítására, amely a korábbiakhoz képest lényegesen szigorította a halasztásra vonatkozó rendelkezéseket, megkövetelve a szabadságvesztés végrehajtásával kapcsolatban az igazságügyi orvosszakértői igazolás bemutatását, továbbá a Bv. Országos Parancsnoksága Egészségügyi Igazgatóságának nyilatkozatát is arra nézve, hogy az illető kezelhető-e a büntetés-végrehajtás keretei között. Érzékelhető, hogy negyed-év alatt 2 százalékkal javult a szabadságvesztés-büntetés foganatba vételének üteme. Amíg 1997. december 31-én az évi előírás 22,21 százaléka nem került foganatba vételre, 1998. december 31-ig a hátralék 20,65 százalékra csökkent az évi 38 862 végrehatásra előírásból. Az 1999. március elsejével hatályba lépett módosítás megnyugtató módon törvényi szinten rendezi a halasztás kérdését, kiegészítve azzal az alapvető módosítással, hogy a halasztás tárgyában hozott határozattal szemben az ügyész, az elítélt és a védő is fellebbezéssel élhet, amely a szabadságvesztés foganatba vételének törvényessége szempontjából meghatározó jelentőségű.

Végül nem kifejezetten az érintett törvényi módosítások kapcsán, de mivel a büntetés-végrehajtást érintő kérdéstről van szó, röviden illő említést tenni a büntetés-végrehajtási jogszabályok közeljövőben várható módosításáról is. Nem hathat meglepetésként, hogy a Bv. tvr. törvényi szintű módosítása várható az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásának szigorításaként. A jelenlegi szabályozás alapján az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazását az intézet kezdeményezheti, emellett az elítélt és a védő is indítványozhatja. A tervezett törvényi módosítás a védő és az elítélt ezen jogosítványát megszüntetné, és kizárólag a bv. intézet előterjesztésére kerülhetne sor az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásával kapcsolatos eljárás megindítására. Az intézet a kezdeményezést a bv. felügyeleti ügyészhez juttatná el, aki mintegy a közbenső szűrő szerepét betöltve indítványt tenne a bv. bírónak az evsz. alkalmazására, valamint annak megszüntetésére is. (Van erre a módszerre példa külföldön, de más kérdésre nézve a Be.-ben is.) Lényegesen szűkülne az az elítéltek kör, amely ebben a komoly végrehajtási kedvezményben részesülhetne. A tervek szerint az evsz.-ből ki lennének zárva azok, akik kizártak a feltételes szabadság kedvezményéből. Szigorodna a 3, illetőleg 6 hónapi várakozási idő, amely jelenleg az evsz. alkalmazásának egyetlen formai feltétele. A tervezett szigorítás a feltételes szabadsághoz szükséges várakozási idő feléne, de legalább 3, illetve 6 hónapnak a letöltéséhez kötné az evsz. kezdeményezését. Összességében ezek a tervezett változások alkalmasnak mutatkoznak arra, hogy ez a jogintézmény megfelelő helyére kerülhessen, kiküszöbölve azokat a korábbi hibákat, illetőleg hiányosságokat, amelyek a gyakorlatban elő-

fordultak, de részben a jogalkotás visszáságára is visszavezethetőek voltak. A jogokat is felül lehet vizsgálni, és ki lehet egészíteni. Még az emberi jogok sem változtathatatlannak, mintha kőbe lennének vésvé. A demokratikus biztosságot meg kell óvni a különféle látható vagy rejtett veszélyektől, így többek között a szervezett bűnözéstől, a korrupciótól, a kábítószeres bűnözéstől.

Nézőpont a jövőbe

A jövőt illetően is egyértelművé vált, hogy a büntetőjogi szabadságvesztés és szabadságkorlátozás a társadalom, az egyén és az állam védelme érdekében nem nélkülözhető. A hatékony bűnüldözés egyértelműen az állam kötelezettsége. Jogállamban a büntetés-végrehajtás törvényességének kérdése nem lehet másodlagos. Amely végrehajtási tevékenység nem törvényes, azaz nem felel meg a jogállamiság követelményének sem: mint ilyen, eleve nem lehet hatékony, nem válthatja ki az állam törvényei iránti tiszteletet.

A jövő emberközpontú büntető igazságszolgáltatása szempontjából a szankcionális feltételei és formái mellett fontos a büntetés-végrehajtás is. Nem szabad el-tűrni, hogy következmény nélküli legyen a normasértés, elmaradjon a végrehajtás, a cselekmény által megbolygatott szabadságkorlátokat és védelmi köröket újból meg kell szilárdítani, mégpedig a hatékonyság érdekében gyorsan és nyilvánosan.

A megújulás remélhetőleg minden intézményrendszert érint, magában kell foglalnia a büntetés-végrehajtási szervezet, valamint a büntetés-végrehajtás jog tovább-

bi korszerűsítését is. Az egész rendszer megismerése lehet az az alap, amelyből kiindulva kell vizsgálni a működését. Így lehet választ kapni az olyan kérdésre, hogy összességében hatékony-e vagy részleteiben, s hol szükséges a rendszeren javítani. A reformok szelleme a büntetés-végrehajtáshoz is természetesen eljutott, bár sajátos jelleggel és tartalommal. Tevékenységének eredményeit is közzé kell tenni, nemcsak hiányosságait.

Időálló prognózist nyújtó tételeket megfogalmazni napjaink változó világában, az ezredforduló előtt álló Magyarországon nagyobb felelősséget jelent, mint egy mozdulatlan időszakban. A társadalmat legjobban szolgáló szakmai álláspontot kell megtalálni a most felmerülő kérdésekben is, hogy ne kelljen később finomítani, esetleg felülvizsgálni.

A gyakorlati kérdések felismerése a tudomány művelőit, a jogalkotókat és jogalkalmazókat, a jogkövetőket a szakmai kérdések legjobb megoldására ösztönzi. Fokozottabban szükség van az értékek és a kockázatok mérlegelésére. A nagy kihívások, feladatok közös megoldását segítő erényt, segítőkészséget vétek lenne kidobni. Eredményeinket bátran bemutatathatjuk, de a világ tudományos és gyakorlati tevékenységének eredményeit is közvetíteni kell. A tudományos eredmények és a gyakorlati tapasztalatok közös többszöröse mellett és ellen is felsorakoztathatók továbbgondolkodásra készíthető érvek. A tudomány és a gyakorlat összehangolása, együttműködése, együttgondolkodása nélkül nehezen képzelhető el előrelépés ezen a szakterületen. Márpedig ezt az előrelépést mindannyian nagyon óhajtjuk.

Vókó György